

HORVÁTH CSABA

Hadműveleti szintű áttörés az olasz fronton

1917. október – november

A „Nagy Háború” 1917. évében mindössze egy hadműveleti jellegű áttörés történt. A központi hatalmak csapatai az Isonzo folyó felső folyásánál áttörték az olasz védelmet, és aránylag rövid idő alatt kijutottak a hadműveleti mélységbe. Az áttörést a hadtörténelmi munkák „caporettoi áttörés”, a „12. isonzoí csata” vagy második szakaszában az „első piavei csata” néven említik. Az október végén lefolyt művelet különösen az erdős-hegyes terepen folytatott harctevékenység szempontjából volt tanulságos. Az itt nyert tapasztalatok jelentősen hozzájárultak a hadművészet fejlődéséhez és bizonyították, hogy a jól felkészült katonai vezető képes meglepni ellenfelét, ha jól ismeri a terepet, az ellenség erejét és saját lehetőségeit.

Katonaföldrajzi jellemzők

Az olaszországi arcvonal balszárnya az Adriai-tengerre támaszkodott. Innen nagyjából az Isonzo folyó vonalát követve húzódott az Alpok déli lejtőjéig. Itt derékszögben megtört, és az Alpok lejtőit követve a svájci határig tartott.

A hadszíntér Olaszország északkeleti részén két egymástól teljesen különböző jellegű területre oszlik. A határon a Julia-Alpok északnyugati nyúlványának átlagosan 1400–1600 méter magas hegyei emelkednek.

Az Alpesek nyúlványait jellegzetes hegycsúcsok, mély völgyek, meredek sziklafalak jellemzik. Az út- és vasúthálózat igen gyér, ez a terep tehát mind a védőt, mind a támadót igen komoly nehézségek elé állítja. A rejtőzést a növényzet hiánya, a védőállások kiépítését a sziklás talaj nehezíti meg. A sziklák ugyanakkor jelentősen megnövelik a lövedékek repeshatását is. A vízhiány érzékenyen érinti az ivó-, a főző- és a géppuska hűtővíz igényt, így az csak állandó szállítással oldható meg. A hegyvidék magassága nyugat felé csökken, és átlagos magassága a síkság határán 400–500 m. A hegyeket az Adriai-tengerbe ömlő Isonzo folyó szűk völgye szeli ketté. Az Isonzo menti karsztvidék kopár, fátlan mészkőfennsík, számtalan szakadékkal, bemélyedéssel, barlanggal. A völgy a felső szakaszon a Koritnica folyócska torkolatánál kiszélesedik, és egy körülbelül 3 km széles és 10 km hosszú medencét alkot, az úgynevezett flitschi medencét. Ennek nyugati legkeskenyebb végén fekszik Saga község. Az Isonzo folyása itt élesen délkeletre fordul, fokozatosan szélesedő völgyben éri el Caporetto¹ városát, majd innen körülbelül 2–3 km széles völgyben folyik Tolmeinig.

Ezután egy nagy kanyart alkot, és nagyjából délnyugati irányba folyik tovább. Görznel elhagyja a hegységet, majd Ronchitól nyugatra ismét délkeletre fordulva ömlik a tengerbe. Alsó folyásánál, Ronchitól közvetlenül keletre a síkságból a doberdói fennsík emelkedik ki.

¹ Szlovén Kobarid, német Karfreit.

A folyó tolmeini kanyarulatától nyugatra körülbelül 25–30 km mélységben magas hegyekből álló hegytömb emelkedik, legmagasabb csúcsa, a Monte Matajur 1641 méter. Ettől nyugatra a hegytömböt kettévágó Natisone folyócska szűk völgyön húzódik észak-déli irányban Robictól – Cividaleig. Innen nyugat felé a hegyek magassága fokozatosan csökken.

A hegység vízben szegény, erdőkkel borított, nehezen járható sziklás terepe a támadó előretörését nagyon megnehezíti. Áthatolni rajta csak az Isonzóra merőleges völgyek irányában lehet. Ilyen irányként a flitschi medence Flitsch–Saga–Monte Maggiore–Tarcento, a folyó középső folyásának völgye Tolmein–Caporetto–Robic, a Natisone völgye Robic–Cividale, a Cosizza és Erbezzo völgy Tolmein–Woltschach–Cividale irányába vehető figyelembe.

A hegyek lábától nyugat felé a bő úthálózattal rendelkező széles velencei síkság terül el. Nagyobb folyóakadályt csak az Isonzótól 50–60 km-re nyugatra folyó Tagliamento alkot. A két folyó közötti síkságon több kisebb-nagyobb patak és csatorna található, ezek az előretörést lassíthatják, de jelentősebb akadályt nem képeznek.²

A tengerpart sekély, zátonyos, nagy hadihajók nem közelíthetik meg, tehát egyik fél flottája sem tudja eredményesen támogatni saját csapatait.

Általános helyzet a hadszíntéren

Az olasz hadsereg a hadba lépésétől eltelt két és fél esztendő alatt tizenegy esetben kísérelte meg az osztrák–magyar délnyugati arcvonal áttörését és Trieszt elfoglalását. A védelemre berendezkedett osztrák–magyar csapatok azonban minden esetben megghiúsították az olaszok szándékait. A 11. csatában,³ bár Trieszt elfoglalását ismét sikerült megakadályozniuk, az arcvonal középső szakaszán kénytelenek voltak a védelemre kiválóan alkalmas Isonzo folyó terepszakaszáról visszavonulni. A folyón csupán a tolmeini hídfő maradt szilárdan az osztrák–magyar csapatok kezében. A Bainsizza-i fennsík harcaiban csak hatalmas veszteségek árán, nagy önfeláldozással sikerült az áttörést megakadályozni, és az új terepviszonyok veszélyesen kedvezőtlenekké váltak. A csata után a Flitsch–Tolmein–Monte San Gabriele–Duino vonalában megszilárduló arcvonal az osztrák–magyar erők számára igen kedvezőtlen terepszakaszon húzódott. Az Isonzo mellett először az osztrák–magyar 5., majd az 1. és 2. „Isonzo hadsereg” védekezett. Ez a két hadsereg zömmel magyarokból állt. A szokatlan nehéz hegyi terepen a magyar katonák, akik nagy része az Alföldről vonult be, kiválóan harcoltak, és sikeresen verték vissza az olasz rohamokat. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy a túlerőben lévő ellenség 1915–1917 között, az úgynevezett tíz „Isonzo csatában” csak nyolc kilométert tudott előrenyomulni. A már említett 11. csatában is körülbelül tíz kilométert nyomultak előre, de ez veszélyes helyzetbe hozta az osztrák–magyar csapatokat.

Az elszenvedett veszteségek és az arcvonal meghosszabbodása következtében kétséges-sé vált újabb olasz támadás visszaverése. Gondot jelentett az utánszállítás kérdése is, ami szinte leküzdhetetlen nehézségeket okozott, és előrevetítette egy újabb olasz tömegroham esetleges sikerét is. A helyzeten csak az arcvonal megrövidítése és kedvezőbb védelmi terepszakaszok elfoglalása segíthetett. Az új védelmi terepszakaszt az olasz hadsereg mögött, a Tagliamento folyó vonalában választották meg, és elfoglalásáért az olaszokat megelőző,

² Szabó László: *A hadművészet fejlődése az első világháborúban*. Budapest, 1963. 26–27.

³ 1917. augusztus 17. és szeptember 12. között az olaszok Görzről északra körülbelül tíz kilométert tudtak előrenyomulni. A harcok súlypontja a Monte San Gabriele és a Monte Santo körzetében volt.

gyors, támadó hadműveletet terveztek indítani. A tervezett támadáshoz azonban a Monarchia saját ereje már nem volt elegendő, és Németország segítségét kérte.

1917 júniusában már elkészült egy terv, amelynek értelmében a helyzetet stabilizáló támadást Dél-Tirolból az olasz állások hátában kívánták megindítani, de ezt megfelelő erők hiányában elvetették. A felvonulási viszonyok is hátráltatták ennek az akciónak a megindítását, ami azt jelentette, hogy a tél beállta előtt nem tudták volna megkezdeni a támadást. Arz vezérezredes⁴ a 11. Isonzo csata alatt jutott arra az elhatározásra, hogy a támadást a tél kezdete előtt az Isonzo középső szakaszáról, Flitsch, Tolmein vonalából kell megindítani. Ennek előkészítése október közepéig megvalósulhatott.

A hely kiválasztása nem volt véletlen, hiszen az olasz állások kiépítettsége itt aránylag gyengébb volt az átlagosnál, és a hegyek közötti áttörés sikerrel kecsegtetett. A támadás végrehajtásához azonban megfelelő erősítésekre volt szükség, ami ezen a frontszakaszon nem állt rendelkezésre. Ezért született az a döntés, hogy német segítséget kérnek a támadáshoz. A Hadsereg-főparancsnokság számítása szerint hét hadosztályra, nehéztüzérségre és aknavetőkre volt szükség.

Wadstätten tábornok, a Hadsereg-főparancsnokság hadműveleti irodájának főnöke augusztus 29-én személyesen utazott Kreuznachba, hogy a német Legfelsőbb Hadvezetőség támogatását megnyerje. A németek eleinte nem nagyon lelkesedtek a tervért, hiszen ekkor Bukovina után Romániára akartak döntő csapást mérni. Végül a Legfelsőbb Hadvezetés mégis helyt adott a kérésnek, hiszen az Isonzo arcvonala helyzetét ők maguk is veszélyesnek ítélték meg. Hindenburg tábornagy, az OHL⁵ főnöke Kraft von Dellmensingen tábornokot küldte a helyszínre, hogy ott személyesen tájékozódjon.

A tábornok mind az osztrák-magyar arcvonala helyzetének megítélésében, mind pedig a támadási terv elgondolásában egyet értett a Hadsereg-főparancsnokság nézetével, és szeptember elején javasolta a Legfelsőbb hadvezetésnek a támadás végrehajtását. Ezt megállapodásban rögzítették, amit a monarchia részéről Arz von Straussenburg gyalogsági tábornok, míg német oldalról Paul von Hindenburg szentesített.

A szeptember 8-án megkötött megállapodás szerint hat osztrák-magyar hadosztályból és a német által átadott hét hadosztályból (ebből két hadosztályt a nyugati hadszíntérről, hármat a román hadszíntérről, egyet a keleti hadszíntérről csoportosítottak át) Otto von Below gyalogsági tábornok parancsnoksága (vezérkari főnöke Krafft von Dellmensingen altábornagy) alatt megalakult a 14. hadsereg, amelyet az Isonzo hadseregcsoporttal együtt (1., 2. Isonzo hadsereg) a délnyugati arcvonala-parancsnokság alá rendeltek, és a Borojevič hadseregcsoport jobbszárnyán, Flitschtól északra és Selo között terveztek alkalmazni.

A 14. hadsereg alárendeltségébe a császári és királyi (cs. és kir.) I. hadtest, a Steincsoport, a német LI. hadtest és a cs. és kir. XV. hadtest tartozott. Tartalékát a cs. és kir. 13. lövész és 4. gyalog hadosztály képezte.

A hadsereg támadási sávjának határa a Rombon hegytömbtől a folyó középső szakaszán található Selo községig terjedt. Alárendeltségébe tartozott a Flitsch körül felvonult, Alfred Krauss gyalogsági tábornok (Jenő főherceg, a délnyugati front főparancsnokának vezérkari főnöke) vezette császári és királyi I. hadtest, amelyben a Monarchia legjobb hadosztályai kaptak helyet: a 3. Edelweiss- (havasi gyopár) hadosztály (állománya 90 százalékban osztrák-német), a 22. lövészhadosztály (benne a magyar többségű esztergomi 26. gyalogezred, a cseh 91. gyalogezred és két osztrák császári vadászezred), az 55. gyaloghadosztály (több-

⁴ Arthur Arz von Straussenburg 1917. március 2-től az osztrák-magyar vezérkar főnöke.

⁵ OHL: Oberste Heeresleitung – a hadra kelt sereg hadműveleteit irányító legmagasabb szintű német parancsnokság.

ségében osztrák-német, illetve bosznia-hercegovinai gyalogezredek), ezenkívül tartalékként a német vadászadosztály. A 14. hadsereg maradék erői Tolmein körül és attól délre sorakoztak fel. Hermann von Stein német altábornagy csoportját (III. bajor hadtest) a vegyes nemzetiségi összetételű, hegyi kiképzést kapott 50. osztrák–magyar gyalogadosztály (benne az aradi 33., a nagyváradi 37., a szegedi 46., a temesvári 61. gyalogezred zászlóaljai), a 12. német gyalogadosztály és az alpesi hadtest, valamint tartalékban a 117. német gyalogadosztály alkotta. Albert von Berrer német altábornagy csoportjába (német LI. hadtest) a 26. és 200. német gyalogadosztály tartozott. Karl Scotti osztrák–magyar altábornagy csoportjába (császári és királyi XV. hadtest) az 1. közös gyalogadosztály (a szatmárnémeti 5., a losonci 25., a zágrábi 53., az ungvári 66., a szabadkai 86. gyalogezredek zászlóaljaival, valamint a zágrábi 31. tábori vadászzászlóaljjal), továbbá az 5. német gyalogadosztály volt szervezve.

A Borojevič hadseregcsoport⁶ amely az 1. és második Isonzo hadseregekből alakult, a tervek szerint 12 hadosztálynyi megerősítést kapott, így 21 hadosztályt számlált.⁷

A 14. hadsereg és a Borojevič hadseregcsoport felett a délnyugati arcvonal parancsnoka, Jenő főherceg parancsnokolt. A 10. hadsereget Conrad tábornagy hadseregcsoportjához osztották be, amely így Péter Ferdinánd főherceg csoportjából, a 11. hadseregből, a XX. hadtestből és az említett 10. hadseregből állt.

(A 14. hadseregben az 1., 50. és 55. hadosztály túlnyomórészt, míg a 33. hadosztály teljesen magyarokból állt. A Borojevič hadseregcsoportnál (1. és 2. Isonzo hadsereg) hét magyar hadosztály volt, mégpedig a 14., 20., 35., 53., 17., 41. és a 63. sz.)

Az olaszok helyzete és terveik

1917 őszén az olasz haderő 41 hadosztálya az Isonzo-arcvonalon helyezkedett el: a tengerpart és a Wippach-völgy között a 3. hadsereg (Aostai herceg) 13 hadosztálya, ettől északra a Rombonig a 2. hadsereg (Capello tábornok) 28 hadosztálya, az osztrák–magyar 10. hadsereggel szemben a XII. önálló hadtest, a dél-tiroli arcvonallal szemben pedig a 4. és 1. hadsereg.

Az olaszok a 11. Isonzo csatában az arcvonal középső szakaszán sikereket értek el. Az eredetileg kitűzött célt, az ellenség arcvonalának áttörését végrehajtani nem tudták ugyan, de az itt támadó 2. és 3. hadsereg kedvező feltételeket teremtett az újabb támadáshoz. A csata után az antant segítségével azonnal megindultak az újabb támadás előkészületei. Az előkészítés ideje alatt értesült az olasz hadvezetés a központi hatalmak készülő támadásáról.

Luigi Cadorna tábornok⁸ (1915 májusától vezeti az olasz hadszíntéren folyó hadműveleteket) emlékiratai szerint már szeptemberben tudomást szerzett a Juli-Alpokon keresztül készülő támadásról. Október elején egy cseh és két román származású osztrák–magyar tisztől pontos híreket is kapott arra nézve, hogy a támadás Flitsch és Tolmeinnél német közreműködéssel október 26. környékén kezdődhet.

Október 10-én Cadorna parancsot is adott Capello tábornoknak, hogy a várható támadásra készüljön fel. A helyzetet biztatónak ítélte meg, hiszen Capello hadserege 353 zászlóaljat és 2430 löveget számlált. Ezen túl a 3. hadsereg jobbszárnya mögött helyezkedett el az olasz Hadsereg-főparancsnokság tartaléka 60 zászlóaljnyi erőben. Ezen a napon Cadorna a

⁶ Svetozar Borojevič osztrák–magyar tábornagy, 1917. május 24-től az isonzói hadsereg, augusztus 23-tól a róla elnevezett hadseregcsoport parancsnoka.

⁷ vitéz Czékus Zoltán: *Az 1914–18. évi világháború összefoglaló történelme*. Budapest, szerző saját kiadása, 1930. 408.

⁸ Luigi Cadorna olasz marsall, vezérkari főnök

2. olasz hadsereggel szemben álló ellenséges erőket 19 hadosztályra, 246 zászlóaljra becsülte. Valójában a 2. hadsereggel szemben 16 hadosztály, 143 zászlóalj állt. Capello, aki nem értett egyet Cadorna aktív védelem koncepciójával, egy hat dandárral végrehajtható és Verhról kiinduló ellentámadás kidolgozásába kezdett, amit Cadorna, miután a tudomására jutott, letiltott.

Bár az osztrák–magyar hadsereg szökevény tisztjei a készülő támadás idejét és irányát meglehetősen pontossággal elárulták, az olasz vezérkar az egymásnak ellentmondó felderítő jelentésekből nem tudta a főcsapás várható irányát megállapítani. Emiatt az újabb támadást tervét feladva, az arcvonal teljes szélességében védelembe akart átmenni. Az antant azonban ehhez nem járult hozzá, és újabb támadást követelt. Az olasz vezérkar mindkét követelménynek eleget akart tenni, és felemás intézkedéseket adott ki. Elhatározásának lényege a védelem volt, azonban az arcvonal középső részén levő csapatokat támadó csoportosításban hagyta.

A védelem előkészített jellegű volt fa-föld erődökkel és beton géppuskafészekkel, sziklába épített támpontokkal megerősítve. Erejét a természetes akadályok is növelték. Megszervezésére egy hónap állt az olaszok rendelkezésére.

Az olasz védelem kiterjedését az alábbi táblázat mutatja:

Megnevezés	Szélesség	Mélység
	km	
Hadsereg	13–60	20–25
Hadttest	4–25	8–10
Hadosztály	2–12	5-ig

A 2. olasz hadsereg, erőit és eszközeit a jobbszárnyon csoportosítva kétlépcsős hadműveleti felépítésben védett a Rombon hegytől (Flitschtől közvetlenül északra) a Wippach folyóig (Görz dél 5 km) terjedő 60 km széles sávban. Az első lépcső tizennyolc hadosztályból és egy dandárból állt, a második lépcső (hadsereg-tartalék) hat hadosztály erejű volt. A hadsereg jobbszárnyán levő csapatok támadó csoportosításban maradván rendezkedtek be védelemre. A balszárnyon levő hadtest három hadosztálya széles arcvonalon folytatott védelmet. A hadsereg közepe mögött a hadászati tartalékból három hadosztályt és egy dandárt csoportosítottak Cividale–Ipplis–Azzida körzetében.

A védelem két védőövből állt, mélysége 20–25 km volt. A 8–10 km mély első védőöv, amelyben az első lépcső hadtestek védtek egylépcsős harcrendben, három nem összefüggő állásból állt. Ezek mindegyike egy-egy lövészárokkal és több támponttal volt kiépítve. Az első védőöv mögött 3–4 km-re levő 8–10 km mély második védőövet a hadseregtartalék szállta meg. Ez csak támpontszerűen volt kiépítve. A védőállásokat az uralgó magaslatokon és a gerinceken választották meg, a völgyeket önálló támpontokkal és oldalozó tüzellel zárták le. Az olasz védelmet a mélységben a békeidőszakban épített erődök egészítették ki.⁹

A 3. olasz hadsereg a 2. hadseregtől jobbra, a Wippachtól a tengerig 13 km szélességben egylépcsős hadműveleti felépítésben rendezkedett be védelemre. Az első lépcső hét hadosztályból állott, a hadsereg tartalék két hadosztálya a balszárny mögött 25–30 km-re helyezkedett el körletben. A hadsereg mögött a hadászati tartalékból négy hadosztály csoportosult a peremvonaltól 30–45 km távolságra. A 3. hadsereg védelmére jellemző, hogy csak egy védőövből állt, de több mint százezer tonna cementet és tuskés drótot használtak fel

⁹ Szabó: *A hadművészet fejlődése az első világháborúban*, 28.

megerősítésre, emellett utakat, vasútvonalakat, figyelőket építettek és közel 12 000 távbeszélő állomást telepítettek.¹⁰

Az olasz fővédőv állásai uralgó, nehezen megközelíthető magaslatokon húzódtak. Előtűk háromsoros drótakadályt építettek ki. Az állások zöme sziklába berobbantott árkokból állt, igen sok fa-föld, beton és szikla kiserőddel, amelyekben főleg oldalazásra beállított géppuskák és lövészárkok lövegek (37 mm) voltak elhelyezve.

Minden magaslatot körvédelemre rendeztek be. Az első állásban három összefüggő árok volt, a második és harmadik állás körvédelemre berendezett támpontokból állt. A peremvonal előtt, lent a völgyben harcelőőrsök voltak.

Az olasz 2. és 3. hadseregnek a fővédővben összesen huszonhat hadosztálya volt. A második védőv az első mögött 10–15 kilométerre támpontszerűen volt kiépítve. Ezt a hadseregek második lépcsői, valamint a fővezérség tartalékának egy része szállta meg, valamint a tűzértség egy része helyezkedett el itt, összesen tizenhárom hadosztály. Ettől hátrébb volt még két hadosztály mint a fővezérség többi tartaléka.

A támadó hadművelet előkészítése

A központi hatalmak hadvezetősége a tervezett hadművelet céljaként az olasz 2. és 3. hadsereg, valamint az önálló 12. hadtest erőinek megsemmisítését és az arcvonal megrövidítése érdekében a Tagliamento mentén védelemre kedvező terepszakasz elfoglalását tűzte ki.

A hadművelet elgondolása: főirányban a délnyugati arcvonal három hadseregével (összesen harminchét hadosztály), másodrendű irányban a karinthiai arcvonal egy hadseregével (három hadosztály) csapást mérni az olasz erőkre és birtokba venni a Fella völgyét, valamint a Tagliamento terepszakaszát.

Az osztrák–magyar hadvezetőség az ellenség helyzetét értékelve arra a következtetésre jutott, hogy a főcsapás legcélszerűbb iránya a tolmeini és flitschi medencéken át Cividale, illetve Tarcento. Eszerint határozta meg a délnyugati arcvonal feladatát: A főcsapást a jobbszárnyon mérve közelebbi feladatként birtokba venni a síkságot szegélyező hegyeket és az Isonzo alsó folyásának vonalát; további feladatként kijutni a Tagliamento terepszakaszára. A közelebbi feladat mélysége 5–40, a további feladaté 35–80 km volt.

A délnyugati arcvonal parancsnoka a feladat végrehajtására egylépcsős hadműveleti felépítést alkalmazott, a főcsapást Flitsch–Tolmein terepszakaszáról a 14. hadsereg erőivel szándékozott mérni Cividale–Codroipo irányába. A másodrendű – Görz–Palmanova – irányban az Isonzo hadseregcsoportnak (1., 2. hadsereg) kellett támadnia. Az arcvonalparancsnokság az erők hiánya miatt külön tartalékot nem képezett, hanem a helyzetnek megfelelően kívánt manőverezni a hadseregek tartalék hadosztályaival.

Az arcvonalparancsnok a 14. hadseregnek feladatul adta, hogy a főirányban, Flitsch–Tolmein terepszakaszán törje át az ellenség védelmét, semmisítse meg a szembenálló 2. olasz hadsereg erőt, közelebbi feladatként vegye birtokba Gemona–Cividale terepszakaszát, további feladatként érje el a Tagliamentot.

A 14. hadsereg parancsnoka a helyzetet értékelve felismerte, hogy a feladat sikeres végrehajtása az Isonzótól nyugatra fekvő hegytömb gyors birtokbavételétől függ. Elhatározta, hogy az ellenség védelmét az Isonzo völgyében töri át, majd a támadást a Natisone, Cosizza, Erbezzo folyóvölgyek irányában továbbfejlesztve megkerüli a hegytömböt. A hadsereg főcsapását a balszárnyon a tolmeini hídfőből az Isonzo völgyében és a folyótól nyu-

¹⁰ Szabó: *A hadművészet fejlődése az első világháborúban*, 29.

gatra párhuzamosan emelkedő hegység gerincén szándékozott mérni Tolmein–Caporetto, majd a továbbiakban a Natisone és Erbezzo völgyekben Cividale irányába.

A hadsereg az erők és eszközök zömét a balszárnyon csoportosítva egylépcsős hadműveleti felépítésben készült fel a támadásra. Az első lépcsőben négy hadtest 12 hadosztálya helyezkedett el, hadseregtartalékban három hadosztály volt a balszárny mögött. A hadsereg főcsapásának irányában Mrzli–Selo terepszakaszán a 3. és 51. német, valamint a XV. hadtest csoportosult azzal a feladattal, hogy Tolmein–Selo terepszakaszán 6 km szélességben törje át az ellenség védelmét, majd támadását az Isonzo völgyében és a Kolowrat hegység gerincén Caporetto irányába kifejlesztve közelebbi feladatként vegye birtokba az ellenség első védőövét. További feladatként a hadtesteknek együttműködve, a völgyekben irányok szerint kellett a támadást továbbfejlesztniük az ellenség második védőövének birtokbavétele céljából.

A kiegészítő csapást az úgynevezett Krauss-csoport (I. hadtest) négy hadosztályának kellett mérnie a hadsereg jobbszárnyán azzal a feladattal, hogy a flitschi medence teljes szélességében (3 km) törje át az ellenség védelmét, majd Flitsch–Saga irányába támadva közelebbi feladatként vegye birtokba az ellenség első védőövét. A továbbiakban Tarcento–Gemona irányába előretörve kellett kijutnia az ellenség balszárnyának oldalába, és egy hadosztállyal a Fella-völgy irányába támadva a 10. hadsereggel együttműködésben biztosítania kellett északi irányból a 14. hadsereget. A hadtestek közelebbi feladatának átlagos mélysége 10–15 km, a további feladaté 20–30 km volt.

Erőviszonyok¹¹

Megnevezés	A 14. hadsereg arcvonalán			Az áttörési szakaszon		
	központi hatalmak	olaszok	erőviszony	központi hatalmak	olaszok	erőviszony
Arcvonal hossza	32 km			9 km		
Hadosztály	15	8	1,9:1	8	3	2,6:1
Löveg, aknavető db	1922	1188	1,6:1	1237	552	2,3:1

A hadtestek harcrendje kétlépcsős, a hadosztályoké a helyzettől függően egy-két lépcsős volt erős tartalékkal. A jobbszárnyon áttörő egyik hadosztály harcrendje háromlépcsős volt. Az ezredek egy-három lépcsőben támadtak.

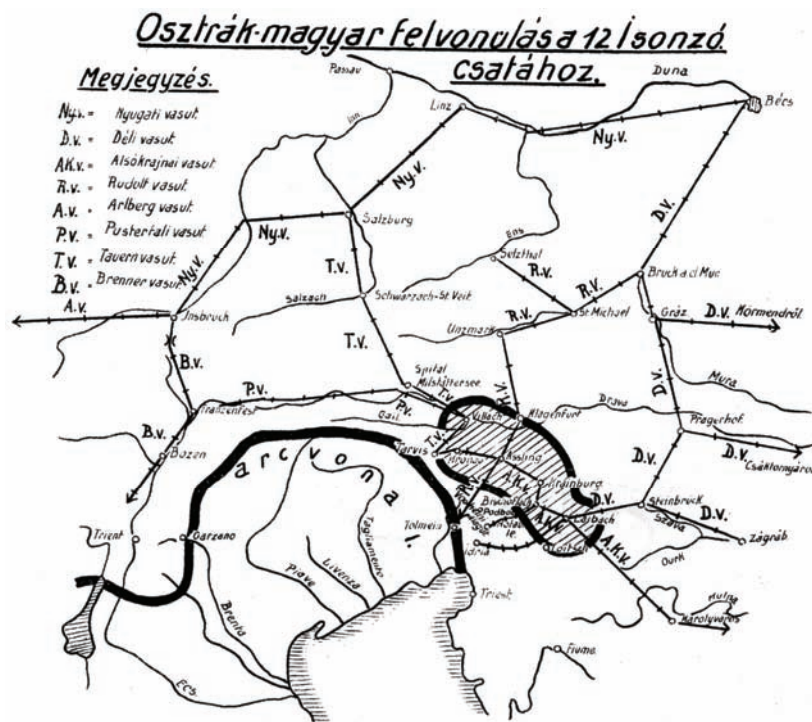
A támadási sávok szélessége és a feladatok mélysége

Megnevezés	Támadási sáv szélesség (km)	Közelebbi feladat	További feladat	Megjegyzés
		mélysége (km)		
Hadsereg	20–32	5–40	35–80	Egyben tervezett művelet
Hadtest	1,2–16	10–15	20–30	
Hadosztály	1,2–5			Nem ismert

¹¹ Szabó: *A hadművészet fejlődése az első világháborúba*, 30.

Felvonulás és a támadás előkészítése

A 14. hadsereg-parancsnokság szeptember 14-én érkezett Krainburgba, és ekkor kezdődött meg a Kelet-Galiciából, Bukovinából, Erdélyből, valamint a nyugati hadszíntérről ideirányított hadosztályok és tüzérség vasúti szállítása is. Az öt vasútvonalra tervezett szállítás végállomása Klagenfurt, Villach, Tarvisio, Arnoldstein kirakókörletekben volt. A harmincnapos szállítások napi 100–120 száztengelyes vasúti szerelvénnel október 15-re fejeződtek be. Ezenkívül két tábori vasutat és több drótkötélpályát építettek. A megindulási körletek átlagos távolsága az összpontosítási körlettől 80 km volt. Az erők és eszközök elővonásához mind a klagenfurti, mind a laibachi medencékből 2–2 hegyi útvonal állott a hadsereg rendelkezésére.

Vitéz Czékus Zoltán: Az 1914–18. évi világháború összefoglaló történelme. Budapest, 1930.
 A szerző sajátja. 113. számú vázlat

A felhalmozott anyagmennyiségre néhány adat:

- 1 500 000 db tüzérségi lőszer,
- 2000 vagon műszaki anyag,
- 142 vagon híradóanyag,
- 229 000 sisak,
- 238 000 gázálarc,
- 250 000 hegyi bakancs,
- 280 000 tábori takaró,
- 84 000 ló.¹²

¹² Hadtörténelem II. jegyzet a Honvéd Akadémia számára. Budapest, 1954. 286.

Az utak az állandó esőzés miatt igen rossz állapotban voltak. Az útjavítási, karbantartási munkákra 83 ezer főt (80 százalékban hadifoglyokat) alkalmaztak. A kijelölt menetvonalakon igen gondosan szervezték meg a forgalomszabályozást. Nappal a forgalom szünetelt.

A kikerkező csapatokat azonnal hegyi felszereléssel látták el, és azonnal elkezdték felkészítésüket a speciális hegyi harcra. Ez menetgyakorlatokkal és lögyakorlatokkal egészült ki.

A tüzérség előrevonása a nehéz hegyi terepen nagy nehézséggel járt, és csak október 22-én fejeződött be. A lövegek zömét kézi erővel kellett a hegyi tüzelőállásokba felvontatni. A gyalogság előrevonását a rossz időjárás, valamint az utak állapota következtében szintén csak 22-én sikerült befejezni, ezért a támadást 24-ére halasztották.

Gondosan szervezték meg a hadművelet álcázását. A német hadosztályokat kerülő utakon szállították az összpontosítási körletbe. A német Alpesi hadtest például először a tiroli arcvonalon tűnt fel, míg a német szállítmányok a Brenner-hágón keresztül érkeztek. Német rádióállomások kezdték meg működésüket a tiroli arcvonal mögött, és szeptember 14-én Svájc felé határzár lépett életbe.¹³ Az igénybevett vasútvonalak közül három vonalon megtevesztő szállítmányokat irányítottak az arcvonal déli szárnyára. A 14. hadsereg parancsnoka (Below tábornok) ugyanekkor feltűnő utazást tett Dél-Tirolban. Német alegységek az arcvonal különböző pontjain vállalkozásokat hajtottak végre. A szükséges szemrevételezéseket a német tisztek osztrák egyenruhában végezték. A támadó német hadosztályokat a megindulási körletből csak a támadás előtti este vonták előre a megindulási állásba.

A délnyugati arcvonal-parancsnokság az október 15-én tartott megbeszélésen megerősítette, hogy tervének lényege a védőállás megjavítását célzó korlátozott támadás. „A hadművelet célja az, hogy az olaszokat a határon túlra, és ha lehet, a Tagliamento mögé vessük vissza. A 14. hadsereg jobbszárnyal Cividale, ballal a Plavatól északnyugatra lévő magaslatokra támad. A flitschi katlanból előretörő Krauss (I.) hadtest a Stol-magaslat birtokbavétele után Bergognánál biztosítja a 14. hadsereg jobbszárnyát. A Boroovic hadseregcsoport sikeres áttörése után csatlakozik a 14. hadsereghez.”¹⁴

A 14. hadsereg javaslata alapján (a támadást északra akarták eltolni, hogy a Tagliamento Gemonánál a keskeny részén léphessék át, és az ellenség ellenállását északi átkarolással megtörjék) a délnyugati arcvonal-parancsnokság elrendelte, hogy a 14. hadsereg az alárendelt I. hadtesttel jobbszárnyal a Civalától északnyugatra lévő magaslatokat, ballal Selon át a Judrio völgybe támadjon. A 2. Isonzo hadsereg északi szárnyán legalább négy hadosztály erős csoporttal a Bainsizza fennsíkról a Korada hátra támadjon. A 2. Isonzo hadsereg északi szárnyán egy hadtestnek Kalról az Isonzon át kellett támadnia.

A támadás kezdetét október 22-ben határozták meg, de a kedvezőtlen időjárás miatt, mint már említettük, 24-re halasztották.¹⁵

Az osztrák–magyar I. hadtest parancsnokának támadási terve alapján a flitschi katlant, ahol a hadtestnek át kellett törnie, magas helyek vették körül. A Rombon (2208 m), a Monte Canin (2557 m), a Stol (1658 m) magaslatok, délen a Poulonik (1480 m) magaslatok zárják körül. A völgytalp Flitschnél 3 km széles, 3–4 kilométerre, nyugatra azonban teljesen összeszűkül. Krauss Alfréd altábornagy feladatának megoldására a völgyön való áttörést választotta, hogy megakadályozza, hogy az első védőállásból kiszorított olaszok a katlant körülzáró magaslatokat megszállják. A zöm (egy- és kétharmad hadosztály) előretörésének az ellenség völgyet elzáró három állásán gyorsan kellett áttörni és a Stolt mielőbb elfoglalni. A hadtest balszárnyának a Poulonik hegygerincen át Karfreitre kellett előretörni.

¹³ *Hadtörténelem a magyar királyi Ludovika Akadémia számára.* Budapest, 1935. 695.

¹⁴ *Hadtörténelem a magyar királyi Ludovika Akadémia számára,* 696.

¹⁵ Szabó László: *Doberdo Isonzo Tirol.* Budapest, 1980. 117.

Erőcsoportosítás a támadáshoz. 12. Isonzo csata.

Hadtörténelem a M. Kir. Honvéd Ludovika Akadémia számára II. Vázlatok.
Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság, Budapest, 1935. 66. sz. vázlat

A csapatokat a 14. hadsereg kivételével a támadás kezdetéig sem élőerővel, sem a szükséges anyagokkal nem tudták teljes mértékig feltölteni. Az Isonzo hadseregcsoport több hadosztályának állománya 50 százalékos volt. Végeredményben a délnyugati arcvonalt az alábbi erőkkel és eszközökkel kezdte meg a hadműveletet: harminchét hadosztály, 3975 löveg és aknavető, 81 műszaki század (ebből 6 hidász) és 68 ezer ló. A gépkocsik szállítótere mindössze hatezer tonnát tett ki. A csapatok mozgékonyasága alacsony volt.¹⁶

A parancsnoki felderítéseket időben végrehajtották, de a tiszti csoportok légénységi egyenruhában mozogtak az arcvonaltban, és a német tisztek itt is osztrák–magyar ruházatot viseltek.¹⁷ A minél eredményesebb meglepés érdekében az újonnan érkezett tüzérség nem

¹⁶ Szabó: *Doberdo Isonzo Tiroli*, 119.

¹⁷ Horváth Csaba: *A magyar katonai felderítés története a kezdetektől 1945-ig*. Budapest, 2003. 40.

hajtott végre belövést, hanem a már előzőleg tüzelőállásban lévő tüzérség hajtotta azt végre. A beérkezett repülőgépek sem repülhettek, nehogy felkeltsék az ellenség figyelmét.

A hadműveletek lefolyása

A hadművelet első időszaka: a védelem áttörése (október 24–27.)

Október 24-én a flitschi medencében 02.00–06.30-ig gáztámadást hajtottak végre az olaszok első és második állására, aminek hatására az olasz tüzérség tüze fokozatosan alábbhagyott.¹⁸

06.00-kor (a Krauss-csoportnál 06.30-kor) megkezdődött a tüzérségi előkészítés (löveg és aknavető romboló tűz) az ellenség tüzérségi állásaira. 07.00-kor az aknavetők megkezdtek az árkok és támpontok lövését. 7–8 óráig (Flitschnél 9-ig) a tüzérségi előkészítés kiterjedt az első és második állásra, valamint a völgyeket oldalzó támpontokra. 3302 löveg és 420 aknavető állt rendelkezésre. A tüzérséget úgy csoportosították, hogy a 14. hadseregnek a főcsapás irányában a löveg és aknavető sűrűség elérte az arcvonal-kilométerenkénti 200-at (2459 löveg, 536 aknavető), viszont a másodrendű irányba csak 33 löveg és aknavető jutott. A támadás fő irányába terveztek még alkalmazni 88 légvédelmi löveget, 6 felderítő repülőszázadot (36 repülőgép) és 1 bombázó repülő ezredet (48 repülőgép).

A monarchia nehéztüzérsége

A tüzérségi tüzet úgy szervezték meg, hogy a lövegek egy része közvetlen irányzással tüzelt a beásott olasz gyalogsági ágyúkra, másik része gázt lőtt. Csak a harmadik része vett részt az állások rombolásában és az ellenség tüzérsége elleni harcban.¹⁹

Az előkészítés alatt a gyalogság megkezdte előremozgását a rohamvonalig, és 08.00-kor (a Krauss-csoportnál 09.00-kor) ködben és esőben megindította a rohamot. Az áttörési szakasz közepén és a jobbszárnyon Caporetto irányába támadó hadosztályok az Isonzo völgyében levő állásokat három óra alatt áttörték, és kijutottak az első védőöv mögé. A Steincsoport (III. bajor hadtest) 12. hadosztálya az esőt és a ködöt kihasználva az olasz állásokon keresztül, az Isonzo-völgyön felfelé Karfreitig tört előre. Nem törődve a völgyet kísérő magaslatokkal estig elérte Credát.

A Krauss-hadtest 22. lövész hadosztálya is kihasználta az időjárási viszonyokat, és előretört a Stol magaslat lábáig. Az 55. hadosztály az ellenséget a Vrsic magaslatról űzte el. A 14. hadsereg déli szárnyán a LI. hadtest (Berrer) és a XV. hadtest (Scotti altábornagy) a Tolmeintől délkeletre lévő hegyhátat vette birtokba. A 2. Isonzo hadsereg északi szárnyának időlegesen fel kellett adnia a támadás elején elért terepszakaszt, míg a 20. honvéd hadosztály a Monte Gabrielénél foglalta el az ellenség árkait.

Az ellenség meglepése sikerült. A tolmeini állásokat védő olasz 19. hadosztályt a 12. német hadosztály támadása szinte elsöpörte. A XXVII. olasz hadtest parancsnoka 15 óráig az arcvonalból semmi jelentést nem kapott. A magaslaton álló figyelők pedig a támadó 12. német hadosztályt hátraszállított hadifoglyoknak tartották.

Az esti órákban a támadó erők elfoglalták Caporettot, majd a Natisone-völgy irányába támadva a nap végére elérték a második védőövet.²⁰ Az áttörési szakasz balszárnyán a nehéz hegyi terepen támadó hadosztályok csak éjjelre vették birtokba a harmadik állást. A tőlük balra támadó hadtest erre az időre a második állást foglalta el, és több helyen betört

¹⁸ *Hadtörténelem a magyar királyi Ludovika Akadémia számára*, 697.

¹⁹ *Hadtörténelem II. jegyzet a Honvéd Akadémia számára*, 288.

²⁰ Szabó: *Doberdo Isonzo Tirol*, 121.

a harmadik állásba is. A másodrendű irányban támadó Krauss-csoport három óra alatt áttörte az első és második állást, majd előretörését Saga irányába folytatva estig áttörte az első védőövet, és birtokba vette Sagát. A hadtestek a balszárny kivételével a nap végére teljesítették a közelebbi feladatot (a balszárny hadtest csak a második nap közepére).

Cadorna felmérve a helyzetet az esti órákban megparancsolta a XII. hadtest parancsnokának, hogy szállja meg a Monte Maggiorét, és zárja le az Ucea völgyet. A 2. hadsereg közben három hadosztály megerősítést kapott (két hadosztály Tarcento, egy Civalától északra) azzal a feladattal, hogy szükség esetén arcvonalát a Monte Maggioréra támaszkodva, Monte Jouanes és Civalától 5 kilométerre északkeletre stabilizálja. 25-én reggel a 3. hadseregnek azt a parancsot adta, hogy a kevésbé mozgékony nehéz tüzérségét a Piave mögé irányítsa át, és készítse elő a hadsereg Tagliamento mögé való visszavonulását.

139.

67. sz. vázlat.

A 12. Jsonzo csata. Áttörés és üldözés a Tagliamento-ig 1917. október 24–31.ig.

Hadtörténelem a M. Kir. Honvéd Ludovika Akadémia számára II. 67. sz. vázlat

Közben 25-ére Below a támadás megszakítás nélküli folytatását rendelte el. A hadművelet második napján az olasz hadseregtartalékok Robic–Caporetto, illetve Luico–Caporetto irányában ellencsapást hajtottak végre, azonban részenkénti harcbavetésük következ-

tében az ellencsapás eredménytelen maradt. A nap folyamán megkezdődött a 2. olasz hadsereg felbomlása.

A támadók folytatták az előnyomulást, és a nap végére több helyen betörték a második védőövbe, illetve kedvező terepszakaszokat foglaltak el a védőöv előtt. Október 26-án reggelre az I. hadtest elfoglalta a Stol magaslatot, északon a Rombont és a Monte Canint, 27-én a Canal-völgyben előretörve pedig elfoglalta a Monte Maggiorét. A Krauss-csoport jobbszárnya bekerítette az ellenségnek a Rombon hegynél levő csoportját, és ezzel megkönnyítette a 10. hadsereg támadását a XII. hadtest ellen.

A 14. hadseregpáncsnok a csapatok 26-i feladatául a második védőöv birtokbavételét és a visszavonuló ellenség üldözését rendelte el. Az előnyomulást a lemaradt tüzéség bevárása nélkül is folytatni kellett, tekintettel arra, hogy az ellenség sem rendelkezett számottevő tüzéséggel. A 2. olasz hadsereg katonái fegyverzetüket, felszerelésüket elhagyva, rendfokozatukat letépve, igen sokan polgári ruhába öltözve menekültek a síkság felé, és csak néhány helyen fejtettek ki ellenállást a második védőövben. A 3. hadsereg visszavonulása viszont rendezetten folyt.

A 14. hadsereg balszárny hadteste a további feladatot teljesítve a nap folyamán birtokba vették a második védőövet, és a közeli hadműveleti mélységben három összetartó irányban Cividale felé folytatták az ellenség üldözését. A hadseregtartalék 13. hadosztályát a Natitone-völgyben vonták előre a 3. hadtest mögött. A Krauss-csoport egy hadosztálya a jobbszárnyon Resiutta irányába tört előre. A csoport balszárnyán a hadseregpáncsnok egy hadosztályt átadott azzal a feladattal, hogy gyorsítsa meg az előretörést Gemona irányába, a hadsereg közelebbi feladata terepszakaszának mielőbbi elérése érdekében.

27-én a 14. hadsereg folytatta a szétvert ellenség üldözését, és elfoglalta Civalét, a síkság kapuját.²¹ A hadsereg erői 25–40 km mélységben a nap végére általában elérték a közelebbi feladat terepszakaszát. A jobbszárnyon támadó Krauss-csoport lemaradva csak a síkságot szegélyező hegyek egy részét tudta megszállni, Tarcento és Gemona birtokbavétele nem sikerült.

Az arcvonal másodrendű irányában támadó Isonzo hadseregcsoport csak lassan nyert tért. Nagyobb eredményt csak a 2. Isonzo hadsereg ért el, amely a 14. hadsereg balszárnyához csatlakozva a nehéz hegyi terepen négy nap alatt 15 km-t tört előre. A gyenge 1. Isonzo hadsereg az előkészített állásokban szívósan védekező 3. olasz hadsereggel szemben nem ért el számottevő eredményt. A hadművelet harmadik napján a 14. hadsereg sikeres előretörése következtében a 3. olasz hadsereg is kénytelen volt megkezdeni a visszavonulást, ezzel az Isonzo hadseregcsoport előtt is megnyílt az út. A 2. Isonzo hadsereg az Isonzón átkelve elfoglalta a fontos Korada magaslatot, az 1. Isonzo hadsereg pedig hídfőt foglalt a folyó alsó folyásánál.²² A hadseregcsoport csapatai a negyedik nap végére (október 27.) 5–15 km-t előretörve elérték a közelebbi feladat terepszakaszát.

A váratlanul kibontakozó nagy siker következtében az osztrák–magyar hadvezetés az eredeti elhatározást megváltoztatva új hadműveleti célként a Piave és azon túl a Brenta folyó elérését tűzte ki. Ennek érdekében a délnyugati arcvonal-parancsnokság a 14. hadsereg eddigi délnyugati irányú előretörését megállította, és október 26-án este a hadsereget nyugati irányba való támadásra utasította azzal a feladattal, hogy menetből keljen át a Tagliamento, és fejlessze ki a támadást a Piavéig.

Az olasz Hadsereg-főparancsnokság és a 2. hadsereg-parancsnokság mindent megtett, hogy a már látható katasztrófát elhárítsa. A Tagliamento mögé történő visszavonulási pa-

²¹ *A világháború története*. Szerkesztette: Pilch Jenő. Budapest, é. n. 182.

²² Szabó László: *A műszaki csapatok fejlődése az első világháború végéig*. Budapest, 1964. 23.

rancsot ugyan kiadták, de végrehajtását felfüggesztették, bízva egy sikeres ellentámadásban. Ennek alapját a beérkezett két újabb tartalék hadosztály jelenthette. Tartani kívánták a Monte Maggiore–Görz vonalat és ezen belül visszafoglalni a Monte Maggiorét. A 27-i események azonban világossá tették, hogy ez a terv nem valósulhat meg, így Cadorna elrendelte a Tagliamento mögé való visszavonulást.²³

Ezen a napon a délnyugati arcvonal-parancsnokság már jól látta az olaszok reménytelen helyzetét, ezért a 14. hadsereget balszárnyal Codroipo felé irányította, bízva abban, hogy az ettől nyugatra lévő hid elfoglalásával megakadályozhatják az olasz erők Tagliamentón történő átkelését.

28-án Berrer (LI. hadtest) éleivel elérte Udinét, majd felkészült egy délnyugati előrenyomulásra Codroipo felé. Berrer ezen a reggelen hősi halált halt, helyettese Hofacker tábornok lett. A felderítési adatok azonban gyors döntéseket követeltek, hiszen a visszavonuló olasz erők több helyen feltorlódtak. Ennek hatására Hofackernak tovább kellett nyomulnia Codroipo irányába, hanyagolva Latisinát, míg a XV. (Scotti) hadtestet közvetlenül déli irányba fordították, hogy a nagyon fontos Codroipoi hidat épségben megszerezzék. Ez a döntés kisebb kavargást okozott, hiszen így a 2. Isonzo hadsereg sávjába került, lelassítva így mindkét csoportosítás előremozgását.

A 14. hadsereg parancsnoka azonban felismerte, hogy a 3. olasz hadsereg még jelentős erővel rendelkezik, s elsősorban azt akarta szétzúzni. Ezért a 14. hadsereg támadását tovább folytatta az eredeti irányba, és a 3. olasz hadsereg teljes bekerítését tervezte.

Az arcvonal-parancsnokság a következő napon látva, hogy a 14. hadsereg délnyugati irányú előretörése lehetővé teszi a Tagliamentótól keletre levő olasz erők bekerítését, jóváhagyta a 14. hadsereg parancsnokának elhatározását, és az előző napi parancsát helyesbítve a támadás Codroipo irányába való folytatására adott utasítást. Egyidejűleg utasította a hadseregparancsnokot tartalékainak előrevonására, és egy hadosztállyal megerősítette a hadsereget. Az arcvonal-parancsnokság helyesbített elhatározásáról az Isonzo hadsereg-csoportnak nem volt tudomása. A hadműveleti magasabb egységek vezetési pontjai nem települtek előre, és nagy távolság miatt megszakadt az összeköttetés az alárendeltekkel. Nem volt összeköttetés a 2. Isonzo hadsereg jobbszárnyán levő hadosztályok és a hadsereg törzse között sem. Ezért ezek a hadosztályok a 14. hadsereghez csatlakoztak, és annak bal-szárnyán támadtak délnyugati irányban Latisana felé.

A 14. hadsereg törzse október 29-én Civaldeba települt előre, ugyanakkor összeköttetése megszakadt az előjáróival, tartalékaival és a szomszédokkal. A hadsereg ebben a helyzetben is tovább folytatta az üldözést, de annak ütemét megfelelő gyorscsapatok (gépkocsival szállított, gyalogság, lovasság, kerékpárosok) hiánya miatt fokozni nem tudta. A vízi akadályok leküzdéséhez sem rendelkezett kellő átkelési eszközzel. A napok óta harcoló csapatokon a fáradtság jelei mutatkoztak, és lőszerhiány lépett fel. A tartalékok, valamint a szükséges anyagi eszközök előrevonása az utak állapota, valamint a forgalomszabályozás megszervezésének elhanyagolása miatt nem vált lehetővé.

Október 29-én a 14. hadsereg csapatai birtokba vették Udinét, a Tagliamentótól keletre levő országrész központját. A jobbszárnyon támadó 1. hadtest Gemonát foglalta el. A hadsereg csapatai megkezdték a harcot a Tagliamento átjáróiért, ezzel egyidejűleg folytatták a támadást az olasz erők bekerítésére. A hadseregparancsnok utasította a III. hadtestet, hogy a folyó átjáróit előrevetett osztagokkal vegye birtokba. A hadtest gyorscsapatok hiánya miatt nem tudta feladatát végrehajtani, az olaszok a hidakat felrobbantva megakadályozták az

²³ *Hadtörténelem a magyar király Ludovika akadémia számára, 698.*

átkelést. A nap folyamán a hadseregparancsnok erőit a balszárnyra csoportosította át, és az itt támadó 15. hadtestet előnyomulásának meggyorsítására utasította.

A hadtest előretörése következtében a 3. olasz hadsereg teljes bekerítése csak idő kérdése volt. Ebben a helyzetben a 14. hadsereg délnyugat felé előretörő hadosztályai az Isonzo hadseregcsoport előrenyomuló hadosztályaiiba ütköztek, amelyek az október 26-i parancs alapján nyugati irányba támadtak. Az Isonzo hadseregcsoport parancsnoksága a kialakult helyzetről egyáltalán nem volt tájékozódva. Miután nem ismerte az arcvonal-parancsnokság újabb intézkedéseit, ragaszkodott az előző parancshoz, és a 14. hadsereg balszárnyán levő hadosztályait nyugati irányú előnyomulásra utasította. Az ellentétes parancsok következtében a három hadsereg csapatai összekeveredtek, és csak 31-én tudták azokat rendezni. Ezzel a 3. olasz hadsereg számára lehetővé vált, hogy erőinek zömét ki vonja a bekerítésből, pedig Jenő főherceg 30-án este kiadott intézkedése éppen ezt akarta megakadályozni: „A támadás a Tagliamento túl is folytatódik. Mindegyik hadsereg törekedjen arra, hogy a neki kiutalt előnyomulási területen belül (tehát a 14. hadsereg: Udine–Codroipo vonaltól északra) a folyón átkeljen. A további előnyomuláshoz a 14. hadsereg legdélibb előnyomulási vonala: Pozzo–Pordenone–Prata–Fontanella–Tezze-n át vezető út.”²⁴

Az olaszok Latisiánál visszavonultak a Tagliamento nyugati partjára, és felrobbantották a hidat. Október 31-én a központi hatalmak csapatai megkísérelték a menetből való átkelést, ez azonban az eszközök hiánya, valamint a megerősödött olasz ellenállás miatt nem sikerült. A kialakult helyzetben gondot okozott a csapatok rendezése is.²⁵

Átkelés a Tagliamenton, előretörés a Piavéig

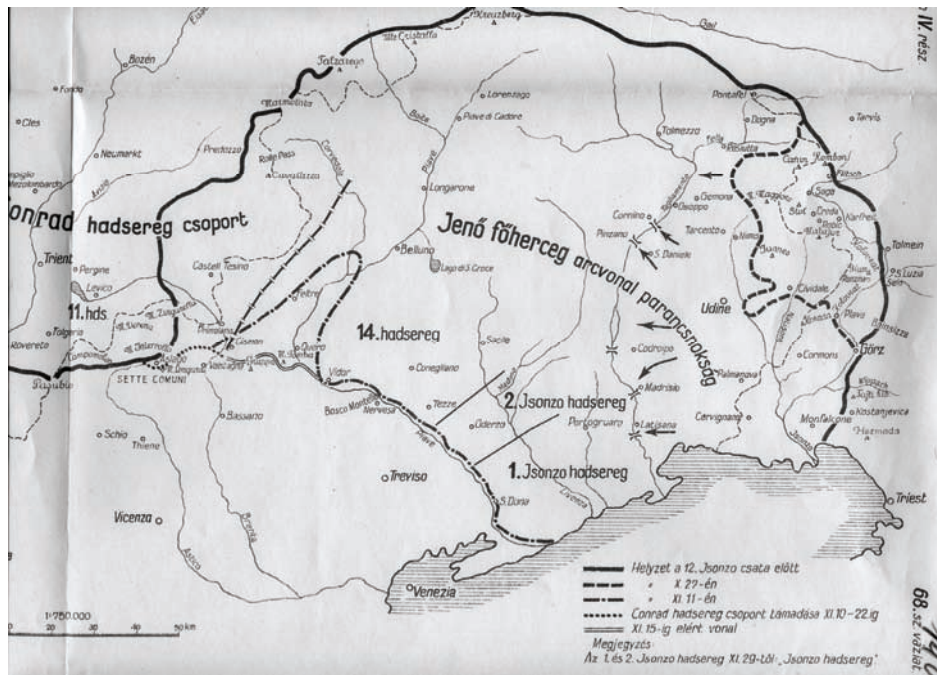
November 1-jén az 1. Isonzo hadsereg él hadosztálya elérte Latisanát. Az olasz erők ekkor a 14. hadsereg előtt Codriopónál és attól északra, illetve a Krauss-hadtest és a 10. hadsereg előtt St. Daniele, Gemona, Tolmezzo között vonultak vissza a Tagliamento mögé.

A délnyugati arcvonal-parancsnokság már október 30-án elrendelte a támadás folytatását az erősen megáradt Tagliamenton át. Így a Krauss-hadtest 55. hadosztálya november 2-án birtokba vette a felrobbantott corninói vasúti hidat, majd 3-án Pinzano területén a Tagliamento nyugati partját is megszállta. 4-én már elkészült a híd, miközben ezen a napon a 14. hadsereg és a két Isonzo hadsereg is átkelt a folyón. Az arcvonal-parancsnokság, ragaszkodva az eredeti tervekhez, a november 4-én kiadott parancsában az üldözést a Brentáig rendelte el. A 10. hadseregnek Longarone, Belluno, Feltre irányában kellett Conrad csapataival találkozni és összeköttetésbe lépni. November 10-ig a 14. hadsereg egy hadtesttel Feltrét, zömével attól délre a Középső Piave vonalát érte el. A két Isonzo hadsereg is elérte a Piavét, de nem tudott jelentékeny erőkkel átkelni rajta.

A november 16-án felújított támadás hozott ugyan sikereket, áttörést a Brenta völgyén, Monte Tomba elfoglalását, döntő áttörést azonban már nem. A csapatelhasználás a lépcsőről-lépésre történő előretörés eredményeivel már nem állt arányban. Arz vezérezredes bízott azonban abban, hogy a nehézségek dacára tudják folytatni a műveleteket, így november 29-ére, majd december 3-ra is terveztek támadást.

²⁴ vitéz Czékus: *Az 1914–18. évi világháború*, 428.

²⁵ Szabó: *Doberdo Isonzo Tirol*, 122.

Hadtörténelem a M. Kir. Honvéd Ludovika Akadémia számára II. 68. sz. vázlat

Cadorna a Piave-vonal védelmét jól előkészítette, további visszavonulásra nem gondolt. Október 19-én kiadott intézkedésében a 3. hadsereget bízta meg a védelem kiépítésével. A hadseregnek öt dandárja, lovashadosztálya és a kerékpárosokból kialakított „különleges hadteste” már november 4-én a Piave mögött állt. Cadorna november 7-i leváltásáig ezen a védelmen dolgozott. Utódja Armando Diaz tábornok lett.²⁶

Az antant már a Karfreit, Tolmeini katasztrófa első hírére a gyors segítség mellett döntött. Október 28-án indultak meg az első szállítmányok a Mont Cenis és Rivierai vasúton, valamint négy műúton Verona felé: a hat hadosztályból álló 10. francia hadsereg (XII. és XXXI. hadtest, 4 gyalog és 2 lövész hadosztály) Duchene tábornok és az öt hadosztályból álló angol hadsereg (XI. és XIV. hadtest, 5 gyaloghadosztály) Plumer tábornok parancsnoksága alatt. A két hadsereg vezetésével Foch, majd Fayolle tábornok lett megbízva.²⁷

A francia és angol erők megjelenése jelezte a központi hatalmak katonai vezetésének, hogy az antant fontosnak tartja az olasz arcvonalat. Ezért felmerült annak lehetősége, hogy a központi hatalmak esetleges más arcvonalra helyezték át a háború súlyát. Below még november 24-én is a támadás folytatása mellett kardoskodott, de a Legfelsőbb Hadvezetőség már intézkedett a német hadosztályok elszállítására, hiszen a háborút eldöntő nagy támadást a nyugati arcvonalon tervezték. A támadást végül december 2-án teljesen leállították.²⁸

Decemberben még folytak összecsapások, amelyek eredményeként a Monte Tomba francia kézre került, itt a 47. hadosztály támadott,²⁹ de ez a megmerevedett arcvonal tekin-

²⁶ Pilch: *A világháború története*, 183.

²⁷ *Hadtörténelem a magyar királyi Ludovika akadémia számára*, 700–701.

²⁸ Galántai József: *Az első világháború*. Budapest, 1988. 400.

²⁹ vitéz Czékus: *Az 1914–18. évi világháború*, 435.

tetében már nem volt döntő eredmény. Ezekkel a harcokkal befejeződött a támadó hadjárat, amely a központi hatalmak egyik legnagyobb katonai sikere volt a háborúban. Egy hónap alatt közel 300 000 hadifogoly, 3152 löveg, 1732 aknavető, 3000 géppuska, 300 000 puska, 1600 gépkocsi és a 2. olasz hadsereg teljes hadfelszerelése került a támadók kezébe. Az olaszok véres vesztsége 10 000 halott és 30 000 sebesült volt, és közel 400 000-re tehető a csapattestétől elszakadt, menekülő katonák száma. A Központi Hatalmak vesztesége 70 000 fő volt (ebből 50 000 a Piave eléréséig).

Eredmények, következtetések

A hadművellet célját, az arcvonal megrövidítését sikerült megvalósítani, sőt a támadás nem várt eredményeket is hozott. Ezt a támadó hadművellet megfelelő előkészítésével, a főcsapás irányának jó megválasztásával sikerült elérni.

A 2. olasz hadsereg teljesen megsemmisült. A sikerek eredményeként menetközben adott feladatokat csak részben sikerült végrehajtani. A támadó csapatok kijutottak ugyan a hadműveleti mélységbe, azonban tartalékok, elsősorban gyorscsapatok (lovasság, kerékpárosok, gépkocsizó gyalogság) és a szükséges átkelési eszközök hiánya miatt a sikert továbbfejleszteni nem tudták.

Az osztrák–magyar hadvezetés a hadművellet főirányát helyesen választotta meg. A Caporetto–Cividale irányba mért főcsapás biztosította a síkságra való rövid idő alatti kijutást. A hadtestek irányok szerinti támadása megfelelt a hegyi terep sajátosságainak. A folyó völgyekben több irányban folytatott támadás egyrészt feldarabolta az ellenség erőit, másrészt megosztotta tartalékait.

Összesítésben a vezetés csak a hadművellet első időszakában működött jól, a második időszakban az arcvonal-parancsnokság és az Isonzo hadseregcsoporthatóság nem követte a csapatokat, és az összeköttetés megszakadt. Ebben az időszakban a magasabb parancsnokságok – a 14. hadsereg kivételével – teljesen tájékozatlanok voltak, a csapatok gyakran akadályozták egymást, ezért nem sikerült a 3. olasz hadsereg bekerítése és megsemmisítése.³⁰

A klasszikusnak számító egylépcsős hadműveleti felépítés megfelelt a hadseregek elé tűzött feladatnak, és lehetővé tette az áttörés gyors végrehajtását. A támadás napi 10 km-es átlagos üteme a síkságra való kiérés után kevésnek bizonyult. A tartalékok előrevonásának rossz megszervezése miatt a csapás erejét éppen a legfontosabb időszakban nem tudták fokozni. A hadsereg tartalékából mindössze egy hadosztályt sikerült előrevonni, a másik kettő hátul maradt. A forgalomszabályozás az előkészítés időszakában kiválóan működött, az áttörés után azonban sem a hadseregtartalékok előrevonását, se az utánszállítás lebonyolítását nem tudta biztosítani.

A jól megszervezett hadműveleti álcázás következtében az olasz felderítés a támadás kezdetéig nem tudta a főcsapás irányát megállapítani.³¹

A támadó csapatok a hegyi háború addigi elméletével ellentétben új módszert alkalmaztak. Az ellenség védelmét nem az uralgó magaslatok csúcsain és gerincein, hanem a völgyekben törték át. Ez megfosztotta a védőket a szabad manőverezés lehetőségétől, ugyanakkor megkönnyítette a támadók előretörését. Ez a módszer nagy mennyiségű tüzértséget igényelt, és jól szervezett együttműködést követelt a fegyvernemek között. A 14. hadsereg-

³⁰ A hadművészet fejlődése az első világháborúban, 35.

³¹ A hadművészet fejlődése az első világháborúban, 35.

nél jól szervezték meg az együttműködést a hadsereg közelebbi feladatának terepszakaszáig. A többi hadsereg együttműködése nem volt kellő mértékben megszervezve.

A harcrendek felépítése megfelelt az egységek és magasabb egységek elé kitűzött feladatoknak és az erdős-hegyes terep követelményeinek. Helyes volt a hadtest-tartalékok előrevonása közvetlenül a támadó egységek mögött. Ennek következtében az ellenség zárótüze aránylag kevés veszteséget okozott. A 14. hadsereg jobbszárnyán áttörő I. hadtest hadosztályai az első időszakban összesen kétezer főt veszítettek (nem egészen öt százalék). A hadtest áttörési szakaszán támadó 22. hadosztály vesztesége például 83 halott és 503 sebesült volt.³²

Az olasz hadvezetőség a helyzetet nem értékelte helyesen, és intézkedései nem biztosították a védelem kellő megszervezését. A rendelkezésre álló tartalékokat szétforgácsolva, részenként alkalmazta. A későbbiek során sikeresen szervezte meg a 3. hadsereg visszavonulását, és helyes intézkedéseket adott ki a Piave menti védelem megszervezésére.

A gépkocsi-szállítás igen kis teljesítőképesége is akadályozta a siker kiaknázását. A kevés gépkocsi csak a legszükségesebb anyagokat tudta előre szállítani, ez pedig a támadás lendületes folytatásához nem volt elegendő. Ez a hadművelet is igazolta, hogy korszerű viszonyok között hadműveleti anyagszállítást kizárólag fogatolt vonatoszlopokra alapozni nem lehet. Az antant ezen a téren messze felülmúlta a központi hatalmakat.³³

Az olasz harcászati vezetés igen rossz volt. Az olasz védelem már a hadművelet első napján szétesett, a csapatok ellenálló képessége rohamosan csökkent. A katonák és tisztek tömegesen menekültek hátra vagy adták meg magukat.³⁴ Az összeköttetés és együttműködés az egységek között teljesen felbomlott. A hadosztály- és hadtestparancsnokok nem ismerték saját egységeik helyzetét. Igen jellemző példa erre, hogy a 19. olasz hadosztály reggeli órákban történő megsemmisítéséről a 10 km-rel hátrább levő hadtestparancsnok még délután sem tudott semmit. Az együttműködés hiányára jellemző, hogy a VII. hadtest parancsnoka tétlenül nézte a szomszédos 4. hadtest megsemmisítését, de semmit sem tett annak megsegítésére. Nagyon rossz volt az együttműködés a fegyvernemek között is. Nem egy olasz üteg minden parancs nélkül, a legválságosabb pillanatban beszüntette a tüzet, és megkezdte a visszavonulást, sőt akadtak olyan ütegek is, amelyek tüzet sem nyitottak.³⁵

³² *A hadművészet fejlődése az első világháborúban*, 36.

³³ *Hadtörténelem. Jegyzet a Honvéd Akadémia számára*, 290.

³⁴ Szabó: *Doberdo Isonzo Tírol*, 126.

³⁵ *A hadművészet fejlődése az első világháborúban*, 36.

CSABA HORVÁTH

*Operational-level breakthrough in the Italian front
in October-November 1917*

The military strategic assessments of some of the events of World War I, or the Great War contain such military experiences to this day, which are worth discussing from time to time.

The military operations that took place between 1914 and 1918 can be divided, according to their types, into two distinct periods. The first is the so called “mobile period”, when the parties wanted to achieve victory through attacks hoping to win the war by the time the leaves fall. But there were no quick victories. The second was the period of “trench warfare”, where the key to victory was breaking through the entrenched enemy lines. Breakthrough could be an initial success, building on which they hoped to win the war. Because of that, from 1915, all forces, means and methods were mobilized to achieve this goal. The chemical warfare agent (gas) released on 22 April 1915 at Ypres, the widespread use of tanks, the development of assault techniques, all served the purpose of breakthrough. All these naturally resulted in some successful attempts. The Gorlice-Tarnów Offensive or the breakthrough between Lutsk and Chernivtsi led by the Russian general Brusilov signaled that the parties had already found the methods and technical possibilities required for the successful execution of breakthroughs. Though, without shock troops, they could not expand their success, these examples were progressive developments in military strategy.

On 24 October 1917 at Caporetto, the Central Powers launched one of the best organized breakthroughs. They were aware of the organization, location and activity of the Italian forces, properly assessed the terrain and carefully planned the grouping of the troops. The direction of the central attack was well-chosen, while the well thought-out and quick decisions also caught the slowly reacting Italian command by surprise.

Opposing the traditional theory of mountain warfare, the attacking forces followed a new method. Instead of breaking through enemy defenses at the mountaintops and ridges, they advanced in the valleys. This impeded the free maneuvering of the defenders while facilitated the advancement of the attackers. The tactic required a great deal of artillery as well as well-orchestrated cooperation between the combat arms.

But because of the poor performance of vehicle-based logistics they could not build upon the success. The few trucks available could only transport the most indispensable materials to the field, which was not enough for maintaining the momentum of the attack. This operation was another proof that in a modern environment it was not possible to build operational logistics solely on horse-drawn baggage trains. In this respect, the Allies were far superior than the Central Powers.

The Caporetto breakthrough discussed in the paper may be the best example of the described endeavors. This operational-level breakthrough achieved by the Central Powers is taught in military academies in many countries even today. And with a good reason: we should see both its merits and mistakes to be able to learn the lessons from one of the most significant military operations of 1917.